

НОВИ МОДАЛИТЕТИ ПРЕПОЗНАВАЊА И РАДА СА НАДАРЕНОМ, ТАЛЕНТОВАНОМ И ИЗВРСНОМ ОМЛАДИНОМ

Милица Јовичић¹, пројект менаџерица

*мр Илија Трнинић², докторанд Факултета политичких наука Универзитета у Бањој Луци
„Репетиум mobile – Институт за развој младих и заједнице“ Бања Лука*

***Апстракт:** Таленат је појам који је дуго кориштен у говору када су описивани појединци са изузетно развијеном једном специфичном способношћу. Најчешће су то постигнућа у области музике, математике, шаха и слично. У посљедње вријеме све се више говори, а и искуства су показала да је потребно фокус и терминолошка поимања да усмјеримо на рад са заинтересованом и мотивисаном омладином, а не нужно са надареном и талентованом. Радом са заинтересованом и мотивисаном омладином дајемо тежиште и нагласак на подстицају и откривању склоности и талената према одређеним специфичним областима. Управо у раду са таквим младим људима стављамо тежиште и нагласак на подстицају и откривању склоности и талената према одређеним специфичним областима. Дакле, мотивисаним и заинтересованим за неку област треба обезбиједити додатни рад и окружити их онима који се том облашћу већ баве, који имају ентузијазам, жељу за то знање пренесу и дати им идеалне услове за рад. У раду ће бити представљен модалитет рада са таквим групама младих, али и са професионалицима који учествују у идентификацији младих талената у Републици Српској од 2016. године до данас.*

***Кључне ријечи:** таленти, млади, надарени, идентификација, иновације*

Терминолошка анализа

Када се говори о изврности, често се чују појмови као што су креативност, стваралаштво, интелигенција, способности, геније, „чудо од дјетета“ и таленат. Таленат је појам који је дуго кориштен у говору када су описивани појединци са изузетно развијеном једном специфичном способношћу. Најчешће су то постигнућа у области музике, математике, шаха и слично. Према Чудина–Обрадовић (1990), појам таленат има три значења: 1) манифестована даровитост, док је потенцијална даровитост оно што данас називамо даровитост, 2) нижи степен интелектуалне даровитости, док је виши степен такве даровитости оно што, такође, данас називамо даровитост, 3) специфична даровитост, односно способност за висока постигнућа на специфичним подручјима. Данас се тремин таленат користи искључиво у трећем значењу, према наведеној ауторици. Међутим, она у својим каснијим дјелима наводи да је таленат понекад синоним за даровитост, али када је ријеч искључиво о високом учинку у одређеној области и то реализованом учинку. Тада се сматрало да је даровитост потенцијал, а таленат манифестација даровитости. Међутим, данас је направљено јасно разликовање између појмова даровитост и таленат, гдје даровитост обухвата високо постигнуће у једној или више области захваљујући високим интелектуалним способностима, мотивацији и креативности, док је таленат високо постигнуће у једној специфичној области, што не укључује нужно високе интелектуалне способности.

Рензули (1978) истиче да управо захваљујући способностима креативности даровита особа постаје стваралац, јер ако има само развијене или високе интелектуалне способности и

¹ milica.jovicic.pm@gmail.com

² ilija.trninic@blic.net

посвећеност задатку, таква особа ће, вјероватно, бити изузетан професионалац у својој области, али никада неће помјерити границе у науци којом се бави или створити дјело у умјетности које ће битно утицати на развој друштва и културе. Захваљујући креативности, даровити стварају продукте (теорије, романе, формуле, патенте, слике и тако даље) који утичу на промјену, а самим тим и на развој друштва. Како бисмо омогућили адекватне услове за рад и са даровитим и са талентованим младим људима, одлучили смо се за појам изврсност, који у своју дефиницију укључује обје категорије младих. Појам изврсност представља консензусом одређен појам, који обједињује обје категорије младих (даровите и талентоване) са оствареним високим постигнућем у једној или више специфичних области. Настојећи да уведу ред у добијене резултате бројних истраживања, стручњаци су се одлучили за консензус на одређена питања око природе изврсности (било да је ријеч о даровитости или таленту). Тако су се међу тим питањима наша и сљедећа два: 1) Да ли је изврсност општа или специфична? 2) Да ли је манифестна или је ријеч о потенцијалу? Аутори су заузели званичан став да се о изврсности може говорити искључиво ако постоји њена манифестација, а не потенцијал, као и да је она специфична, а не општа (Рензули, Ј.С. Реис, С.М. 1985:60:180-184:261). У одређењу појма изврсности и ми ћемо се држати научног става и препознавати изврсност на основу манифестације и специфичности.

У посљедње вријеме све се више говори, а и искуства су показала да је потребно фокус и терминолошка поимања да усмјеримо на рад са заинтересованом и мотивисаном омладином, а не са надареном и талентованом. Радом са заинтересованом и мотивисаном омладином дајемо тежиште и нагласак на подстицају и откривању склоности и талената према одређеним специфичним областима.

Основа за рад

Уставни основ за доношење правног акта који третира и регулише област надарености, талентованости и изврсности младих садржан је у Амандману XXXII, члан 68. тачка 12. Устава Републике Српске (29/92), према којој Република уређује и води бригу о дјечи и омладини, и тачка 18. Устава Републике Српске, према којој Република Српска уређује и обезбјеђује друге односе од интереса за Републику у складу са Уставом. На основу члана 11. Закона о омладинском организовању („Службени гласник Републике Српске“, бр. 98/04, 119/08 и 1/12), брига о омладини је од општег интереса за Републику Српску. Општи интерес се остварује уређивањем и стварањем услова за омладинско организовање и бригу о омладини, то јест доношењем и реализацијом утврђеног документа омладинске политике на нивоу Републике и јединица локалне самоуправе.

Министарство породице, омладине и спорта у Влади Републике Српске израдило је, а Народна скупштина Републике Српске усвојила Омладинску политику Републике Српске за период 2016 - 2020. годину са свим анализама, мјерама и акционим плановима међу којима је једна од области која се третира овим документом и област „Изврсност“. Ово Министарство је у протеклим годинама подржавало и реализовало разне активности које су подразумијевале рада са наставницима на препознавању даровитих и талентованих те директан рад са надареном, талентованом и изврсном омладином. Уз то, Министарство је покренуло кампању промоције талентованих младих у одређеним областима (спорт и волонтеризам) приказујући младе у видео спотовима. Кампања има назив „Волим Српску“.

У посљедњих неколико година одређене институције као што су Министарство просвјете и културе у Влади Републике Српске, Републички педагошки завод те Предсједница Владе Републике Српске, у јавности су износили тврдње да се озбиљно ради на успостављању одређених капацитета за рад са талентима и даровитима.

Јавност је била информисана да се ради на отварању Центра за таленте према важећем закону (https://www.rpzrs.org/index.php?option=btg_novosti&catnovosti=&idnovost=766). Такав центар требао је да буде смјештен на територији општине Теслић, недалеко од манастира Липље. Такође, било је у плану да се ради на развоју и изградњи капацитета недалеко од Требиња, а постоји и иницијатива о изградњи Центра у општини Осмаци као заједнички подухват Владе

Републике Српске и Владе Србије (<https://mondo.ba/Info/Drustvo/a856188/Centar-za-talente-RS.html>).

Будући да су по основним школама Републике Српске формирани тимови за подршку надареним и талентованим ученицима (члан 86. Закона о основном васпитању и образовању Републике Српске, Службени гласник 44/17 – 9.2.2017.) и стручни тимови у средњим школама за идентификацију младог талента (члан 9. Закона о школовању и стипендирању младих талената Републике Српске, Службени гласник 01-974/10 – 8.7.2010.) од велике користи за тимове, а и од великог интереса за образовни систем је да се ти тимови из основних и средњих школа додатно оспособе за задатак који им је повјерен.

Такође, Омбудсман за дјецу Републике Српске, актом из 21.12.2016. године, Број:1733-31-ПЖС-20/16, дао је мишљење да „је неопходно створити услове за досљедну примјену Закона о школовању и стипендирању младих талената („Службени гласник Републике Српске”, број 73/10), посебно доношењем одговарајућих подзаконских аката“ те истим дописом, у којем на крају тражи да буде обавјештено о предузетим мјерама, предлаже Министарству просвјете и културе „предузимање потребних мјера и активности ради отклањања ситуација које доводе до повреде права и интереса талентоване дјеце на начин да:

- на основу члана 12. Закона о школовању и стипендирању младих талената (2010) донесе Правилник о критеријумима и поступку за идентификовање, праћење и утврђивање младог талента, те
- приступи прописаном оснивању Центра за младе таленте, за који је Законом регулисан начин његове организације, финансирање, те програм рада“.

Досадашње активности и резултати

Перептуумов центар за таленте основан је 10.11.2018. године као подорганациона јединица „PERPETUUM MOBILE - Институт за развој младих и заједнице“ Бања Лука да би се структурирано и у координацији са другим институцијама и активностима бавио овим питањима и своје искуство каналисао и сублимирао у посебну организациону јединицу организације.

Преглед реализованих активности Перептуумовог центра за таленте:

- „Perpetuum mobile - Институт за развој младих и заједнице" посредством директора института учествовао је током 2015. године у директној изради документа Омладинске политике Републике Српске 2016-2020., као координатор радне групе у области „Изврсност“;
- Упућена иницијатива Министарству породице, омладине и спорта у Влади Републике Српске да се отпочне процес систематски организованом приступу креирања методологије и модалитета едукације наставног особља у препознавању даровите дјеце и омладине у вишим разредима основних школа;
- Успостављена сарадња са Филозофским факултетом Универзитета у Бањој Луци на програму креирања методологије препознавања и рада са надареном и талентованом омладином;
- Ангажовани стручњаци из "Mensa International" на програму креирања методологије препознавања и рада са надареном и талентованом омладином;
- Едуковано и оспособљено наставно особље бањалучке регије (Бања Лука, Лакташи, Челинац, Котор Варош, Приједор, Градишка и Прњавор) за рано препознавање и идентификацију изврсности код ученика;
- Едуковано и оспособљено наставно особље добојске регије (Добој, Дервента, Теслић, Петрово, Брод, Модрича) за рано препознавање и идентификацију изврсности;
- Едуковано и оспособљено наставно особље требињске регије (Требиње, Љубиње, Гацко, Билећа, Невесиње, Берковићи) за рано препознавање и идентификацију изврсности;
- Организована студијска посјета Истраживачкој станици „Петница“ (Србија) и размјењено искуство и добре праксе те успостављена сарадња;

- Остварена сарадња са Привредном комором Републике Српске у посредовању према привредним субјектима спремним да подрже рад са надареном и талентованом дјецом и омладином;
- Уз партнерство Подручне привредне коморе Бања Лука одржан округли сто са привредницима бањалучке регије;
- Контактано око 200 привредника добојске регије уз посредство Подручне привредне коморе Добој;
- Отворен „Перпетумов Центар за таленте“;
- „Перпетумов Центар за таленте“ подржао хор ОШ „Вук Стефановић Караџић“ Бања Лука који остварује значајне резултате (прва и друга мјеста) на нивоу Републике Српске.
- Реализован „Камп за талентоване“ који се реализовао у новембру 2019. године у Бањој Луци и окупио ученике и наставнике из Републике Српске (регије Бање Луке, Добоја, Бијељине, Зворника, И. Сарајева и Требиња), а подржаног од Министарства породице, омладине и спорта у Влади Републике Српске. Камп је заинтересованој и мотивисаној омладини, на интересантан начин, представио научне дисциплине из СТЕМ области попут астронимије, роботике, математике, аеронаутике те су ученици имали прилику да посјете планетаријум, 3D принтинг и радионице менталне аритметике. Током кампа представљени су модел и методика рада Истраживачке станице „Петница“ из Србије;
- Институт „Perpetuum mobile“ је прва, и за сада једина, организација из БиХ која се налази на мапи Мреже организација и иницијативе неформалног образовања које обухватају науку, технологију, инжењерство, умјетност и математику „SySTEM2020“ са сједиштем у Даблину (Ирска);
- Такође, дио је „Мреже подршке европским талентима“ („European Talent Support Network - ETSN“), мрежу која окупља 25 талент центара у Европи а која има сједиште у Будимпешти (www.pm.rs.ba, приступљено 3.7.2021).

Резултати у бројкама:

- директно едуковано 55 наставника и стручних сарадника;
- 23 основних школа из 17 општина Републике Српске учествовало у програму раног препознавања талентованих ученика;
- на активима наставника информисано још 400 стручних сарадника о методологији рада са талентованима и надаренима;
- са преко 900 дјеце отпочет процес идентификације изврности у Републици Српској;
- код најмање 70 ученика препознат одерђени таленат;
- Организован Први камп за таленте Републике Српске на којем је учествовало 25 средњошколаца из (регија Бање Луке, Добоја, Бијељине, Зворника, И. Сарајева и Требиња).

ПРИЈЕДЛОГ МЕТОДОЛОГИЈЕ РАДА

Заинтересовани и мотивисани

Како смо то у уводном дијелу нагласили, потребно је да фокус и терминолошка поимања усмјеримо на рад са заинтересованом и мотивисаном омладином, а не са надареном и талентованом. Радом са заинтересованом и мотивисаном омладином стављамо тежиште и нагласак на подстицају и откривању склоности и талената према одређеним специфичним областима. Такво је искуство Истраживачке станице „Петница“ као водеће институције, не само у региону него и шире. Они своју уписну политику и селекцију кандидата базирају на тежини задатака, а не оцјени или било чијој препоруци. Селекција учесника ће се десити на програмима за даровите, у било којој форми када се организују, јер ће учесници сами одустати уколико не могу пратити програм рада. Нико није видовит, па ни „петничари“, да могу унапријед оцијенити нечији таленат и зато треба бити отворен за све оне који желе да раде. При томе, сва истраживања у психологији, па и у области даровитости говоре у прилог истрајности и унутрашње мотивације

у односу на све друге црте личности када је ријеч о продуктивности и постигнућу. Дакле, мотивисаним и заинтересованим за неку област обезбиједити додатни рад и окружити их онима који се том облашћу већ баве, који имају ентузијазам, жељу за то знање пренесу и дати им идеалне услове за рад.

Искуства из Петнице кажу да у Петници средњошколци су у фокусу јер су они у том узрасту када су већ идентификовали и исказали своја права интересовања обликована у конкретне области, а далеко су од тога да су већ увелико загазили у каријерни развој и имају времена за експериментисање. Метод научноистраживачког рада би требао бити начин размишљања. Одлазак у Петницу, за средњошколце, утиче на њихове одлуке и добијају могућност да се испробају у новим областима.

Рад са наставницима

Потребно је перманентно обучавати наставнике да раде препознавање, а не идентификацију нити селекцију надарених и талентованих. Такође, потребно је препознавање потенцијално даровитих из области наука које наставници предају. Важно је потенцирати и наглашавати да без унутрашње мотивације, а не личне промоције наставника, нема даровитости на манифестном нивоу у каснијем узрасту.

Кампови

У Републици Српској, тренутно, не постоји ниједан намјенски објекат са капацитетом за рад са талентованом и даровитом омладином. Будући да се таленат везује за науку и умјетноста неријетко за спорт, потребно је организовати кампове за разне научне и умјетничке области. Евидентно је да су присутни кампови из области спорта које воде чак и свјетски шампиони у одређеним спортским дисциплинама. Како се кампови нису организовали из области науке и умјетности потребно је организовати сљедеће кампове са прегледом научних дисциплина које би се похајале и локацијама реализације кампова:

Врста кампа	Научне дисциплине	Локација
Кампови из области друштвених наука	Српски језик и књижевност, страни језици и страна књижевност, историја, демографија, дебате, реторика, филозофија...	Бијељина
Кампови из области природних наука	„СТЕМ“ дисциплине (разне науке, технологије, инжињерство, математика), астрономија, роботика, аеронаутика, археологија, хемија, биологија, ИТ...	Бања Лука
Кампови из области умјетности.	Сликарство, кипарство, музика, популарна умјетност, декоратерство	Требиње
Кампови животињских и занатских вјештина	Промоција ненасиља, рад са дрветом, металом, кулинарство, поправке уређаја...	Вишеград

Током организовања кампова, организовала би се два одвојена програма:

1. Програм за младе
2. Програм за наставнике

Овим моделом би се обезбиједило менторисање младих и од стране наставника, а не само од експерата.

Водитељи програма

Водитељи програм ће бити експерти и научни радници из различитих научних и умјетничких области који својом експертизом и посвећеним приступом и радом могу и желе приближити љепоте науке и умјетности младима.

Приоритет дајемо:

1. наставницима са универзитета,
2. студентима који остварују резултате,

3. пензионисаним експертима који своје драгоцене животне и професионалне искуство желе да дијеле новим нараштајима развијајући и промовишући међугенерациску солидарност.

Студијске посјете

Периодично би се организовале студијске посјете за организаторе, експерте и наставнике који раде са даровитом и талентованом омладином, институцијама и организацијама у региону и шире. Будући да у Србији и Хрватској постоје центри за талентоване, студијске посјете би се најприје организовале у тим земљама, а касније у земљама Европске уније. Студијске посјете би се организовале два до три пута годишње, а по потреби и чешће. Оне би садржавале обилазак већ постојећих центара као и предавања о методологији и методици рада са даровитима и талентованима те о програмима који се организују за такву омладину.

Издавачка дјелатност

По модалитету Истраживачке станице Петница, организовала би се издавачка дјелатност у облику зборника радова и годишњака насталих током рада на камповима, студијским посјетама и другим активностима. Ова дјелатност би била у служби науке и видљивости процеса и резултата рада за младима. Такође, имала би функцију креирања јачих веза са јавношћу на промоцији и заговарању одрживог развоја људског потенцијала кроз науку и умјетност.

Циљна група

Циљна група су:

- млади од 14 до 19 година са фокусом на средњошколску омладину
- старији основношколци
- наставници, првенствено чланови тимова по основним школама Републике Српске за подршку надареним и талентованим ученицима и чланови стручних тимова у средњим школама за идентификацију младог талента

Циљеви

- Допринос промоцији нових узора међу младима који ће бити носиоци и промотори позитивних вриједносних оријентација другим младим људима;
- Подстицање нових вриједности код младих темељених на науци и умјетности;
- Ојачати везе науке и умјетности са тржиштем рада дајући импулс промоцији нових занимања темељених на технолошким достигнућима који доприносе друштвеном развоју;
- Промоција и јачање универзитета као генератора развоја друштва и одрживог развоја људског потенцијала кроз науку и умјетност;
- Допринијети заустављању одлива младог, талентованог и даровитог кадра из земље.

Управљање

Прије него се успостави адекватан институционални капацитет који ће се, искључиво бавити овим питањем, управљање и реализација треба да се спроведе кроз један од два модалитета:

1. Додјелом повјерења и одговорности организационом систему који остварује резултате и дуго година ради на овом пољу (институцији јавног сектора, удружењу грађана/невладиној организацији или друштвено одговорном пословном систему а да се не остварује профит него само добит у сврху програмског реинвестирања)

2. Јавним позивом одабраној организацији која ће испунити критеријуме јавног позива, а усклађене са општим и посебним законским актима.

У сваком случају, за било који год тип се одлучили финансијери, потребно је задовољити општи хоризонтални принцип а то је међусекторски приступ и сарадња, прије свега, међуминистарска сарадња са снажним акцентом кооперативности са локалним заједницама.

Модел финансирања

Потребно је издвојити буџетска средства за реализацију поменутих програма кроз мултисекторски приступ и међуминистарску сарадњу. Такође, охрабривати управљачку структуру да се обраћа пословним субјектима те развија и дизајнира пројекте који ће се подносити међународним донаторима у форми захтјева за подршку и финансирање. Уз то, локалне заједнице (јединице локалне самоуправе) би требале да ставе на располагање смјештајне и образовне капацитете као неновчани допринос реализацији овог програма. Модел партиципације у финансирању треба да буде примјењен код сваког учесника програма како би се покрили основни трошкови.

Дакле, модел финансирања је компонован од следећих извора и начина:

- Буџетом Републике Српске предвидјети ставке финансирања програма;
- Новчани допринос пословних субјеката;
- Међународна донаторска средства путем приједлога пројеката;
- Новчана и неновчана контрибуција јединица локалне самоуправе;
- Парцијално суфинансирање од стране учесника;

Литература

1. Мајер, Р. Е. (2005): (енг.) *The Scientific Study of Giftedness. In Sternberg*,
2. Омладинска политика Републике Српске (2016), Влада Републике Српске
3. Рензули, Ј. С. (1978): (енг.) *What Makes Giftedness? Reexamining a Definition*. Phi Delta Карпан, 60(3), 180–184, 261
4. Рензули, Ј. С. (1994): (енг.) *Schools for talent development: A practical plan for total school improvement*, Mansfield Center, CT: Creative Learning Press
5. Рензули, Ј.С. и Реис, С. М. (1985): (енг.) *The schoolwide enrichment model: A comprehensive plan for educational excellence*, Mansfield Center, CT: Creative Learning Press;
6. Р. Ј. И Давидсон (енг.) *Conceptions of Giftedness (2nd Edition)*, Cambridge, Cambridge University Press, 437–447.
7. Службени гласник Републике Српске“, бр. 98/04, 119/08 и 1/12
8. Закон о школовању и стипендирању младих талената Републике Српске, Службени гласник 01-974/10
9. Закон о основном васпитању и образовању Републике Српске, Службени гласник 44/17
10. *Наративни и финансијски извјештај „Вријеме је за надарене, талентоване и изврсне младе – бањалучка регија“* (2018), Perpetuum mobile – Институт за развој младих и заједнице Бања Лука
11. *Наративни и финансијски извјештај „Вријеме је за надарене, талентоване и изврсне младе – добојска регија“* (2019), Perpetuum mobile – Институт за развој младих и заједнице Бања Лука
12. *Наративни и финансијски извјештај „Први камп за талентоване у Републици Српској Набаци ПЕТ-ницу у Републику Српску“* (2019), Perpetuum mobile – Институт за развој младих и заједнице Бања Лука
13. *Наративни и финансијски извјештај „Вријеме је за надарене, талентоване и изврсне младе – требињска регија“* (2021), Perpetuum mobile – Институт за развој младих и заједнице Бања Лука
14. Службени гласник Републике Српске“, бр. 98/04, 119/08 и 1/12
15. Устав Републике Српске број 29/92
16. Чудина – Обрадовић, М. (1990): *Надареност: разумијевање, препознавање, развијање; „Школска књига“*, Загреб

Интернет странице:

<https://mondo.ba/Info/Drustvo/a856188/Centar-za-talente-RS.html>, приступљено 4.7.2021
https://www.rpz-rs.org/index.php?option=btg_novosti&catnovosti=&idnovost=766, приступљено 4.7.2021
(www.pm.rs.ba, приступљено 3.7.2021)

NEW MODALITIES FOR RECOGNITION AND WORK WITH GIFTED, TALENTED AND EXCELLENT YOUTH

Milica Jovičić, Project Manager

**Ilija Trninić, MA and PhD candidate at Faculty of Political Science (University of Banja Luka)
"Perpetuum mobile - Institute for Youth and Community Development" Banja Luka**

Abstract

Talent is a term that has long been used in speech when describing individuals with an extremely developed one specific ability. Most often, these are achievements in the field of music, mathematics, chess and the like. Lately, more and more is being said, and experiences have shown that we need focus and terminological understandings to focus on working with interested and motivated youth, and not necessarily with talented and talented people. By working with interested and motivated youth, we give focus and emphasis on encouraging and discovering inclinations and talents towards certain specific areas. It is in working with such young people that we place the emphasis and emphasis on encouraging and discovering inclinations and talents towards certain specific areas. Therefore, motivated and interested in an area should be provided with additional work and surrounded by those who already deal with that area, who have enthusiasm, desire to transfer that knowledge and give them ideal working conditions. The paper will present the modality of working with such groups of young people, but also with professionals who participate in the identification of young talents in the Republic of Srpska from 2016 until today.

Keywords: talents, young, talented, identification, innovation